

<https://doi.org/10.15407/socium2022.02.076>
УДК 343.37: 35.072+341.172+352.07

Creative Commons Attribution 4.0 International

Недюха М.П., д-р філос. наук, д-р юрид. наук, проф., професор кафедри публічного та приватного права Навчально-наукового гуманітарного інституту “Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського”, вул. Джона Маккейна, 33, Київ, 01042, Україна, email: nmp_05@ukr.net, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2324-9530>

АРХЕТИПНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОЇ ІДЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Обґрунтовано архетипні засади правової ідеології українського суспільства на двох основних рівнях її функціонування – повсякденно-побутовому (емоційно-вольовому) та теоретико-правовому як відображення Міфу та Логосу. Це дозволило розглянути правову ідеологію як системну єдність двох нерозривно пов'язаних між собою складових – масових настроїв, емоцій, очікувань і переживань, з одного боку, та сукупність правових ідей, теорій, поглядів і норм, які відображають, оцінюють і цілеорієнтують процес соціальних змін, сприяють зміцненню правомірних засад функціонування держави та суспільства, забезпеченню прав і свобод людини та громадянина, позиціонуванню країни в європейському та світовому просторі, з іншого боку. Зазначені складові утворюють, відповідно, нижній і верхній рівні прояву сутності правової ідеології як відображення її змістовного втілення Логосу та Міфу, Свободи та Блага, Слова, Хаосу та Порядку як визначальних архетипів буття українського народу. Архетипні засади буття українського етносу втілюються у раціональні й емоційні, наукові та психологічні компоненти правової ідеології як складові цілісного теоретико-правового феномену. Архетипні засади правової ідеології українського суспільства доводять нетотожність державно-корпоративного та муніципального права як сутностей, що мають різну суб'єктну визначеність і різноспрямоване функціональне призначення. Це дозволяє наголосити на важливості забезпечення умов їх взаємодоповнюваності у межах єдиної держави: державне управління як цілераціональна діяльність має бути збалансоване самоорганізаційним потенціалом територіальних громад відповідно до архетипів Логосу та Міфу. Архетипні засади правової ідеології українського суспільства дозволяють констатувати, що Україна має постати демократичною країною рівних можливостей відповідно до ментальних, соціокультурних, гео-політичних, географічних особливостей буття етносу, що дав назву державі.

Ключові слова: архетип, Логос, Міф, Свобода, Благо, Тінь, Персона, Хаос, Порядок, Слово, українське суспільство, правова ідеологія.

Nediukha M.P., Dr Habil (Law), Dr Habil (Philosophy), Professor, Professor of public and private law educational and scientific humanities institute, Tavriya National University named after V.I. Vernadsky, 33, John McCain Str., Kyiv, 01042, Ukraine, email: nmp_05@ukr.net, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2324-9530>

ARCHETYPIC FUNDAMENTALS OF LEGAL IDEOLOGY OF UKRAINIAN SOCIETY

The archetypal principles of the legal ideology of Ukrainian society at two primary levels of its functioning are substantiated – everyday (emotional-volitional) and theoretical-legal as a reflection of Myth and Logos. This allowed the author to consider legal ideology as a systemic unity of two inextricably linked components – mass moods, emotions, expectations and experiences, on the one hand, and a set of legal ideas, theories, views and norms that reflect, evaluate and target the process

© Недюха М.П., 2022

of social change, contribute to strengthening the legitimate foundations of the functioning of the state and society, ensuring human and civil rights and freedoms, positioning the country in Europe and the world, on the other hand. These components form, respectively, the lower and upper levels of manifestation of the essence of legal ideology as a reflection and meaningful embodiment of the Logos and Myth, Freedom and Good, Word, Chaos and Order as defining archetypes of the Ukrainian people. Archetypal principles of existence of the Ukrainian ethnos are embodied in rational, emotional, scientific, and psychological components of legal ideology as components of a holistic theoretical and legal phenomenon. The archetypal principles of the legal ideology of Ukrainian society prove the dissimilarity of state-corporate and municipal law as entities with different subjective definiteness and different functional purposes. This emphasizes the importance of ensuring the conditions of their complementarity within a single state: public administration as a purposeful rational activity must be balanced by the self-organizing potential of territorial communities following the archetypes of the Logos and Myth. The archetypal principles of the legal ideology of Ukrainian society allow us to state that Ukraine must become a democratic country of equal opportunities following the mental, socio-cultural, geopolitical, and geographical features of the ethnic group that gave the name to the state.

Keywords: *archetype, Logos, Myth, Freedom, Good, Shadow, Person, Chaos, Order, Word, Ukrainian society, legal ideology.*

Наукова проблема полягає у з'ясуванні архетипної природи основних положень правової ідеології як укорінених в національній свідомості українського народу колективного несвідомого – усталених ментальних установок, стереотипів повсякденного буття, споконвічних мрій і соціальних міфів, практик державотворення в їх спрямованості на формування національного соціального та правового простору, суверенної держави, де “своя правда і воля, і сила”. Уявляється, що з'ясування архетипних підвалин правової (конституційної) ідеології українського суспільства дозволяє реалізувати потенціал права як інтегратора розрізаних складових соціуму в єдиний соціальний організм, сприяє становленню правової держави і громадянського суспільства в Україні, пошуку задовільних відповідей на виклики суверенного розвитку, зокрема, в умовах “гібридної” війни та збройної протидії російській агресії.

Архетипні конструкції колективного несвідомого українського народу, що склалися історично, мають розглядатись як своєрідна пізнавальна парадигма процесу державотворення, впорядкування національного політико-правового простору, соціального середовища повсякденного буття. Водночас архетипи уособлюють практичне ставлення українців до світу й України в ньому, є своєрідним символом, реальним феноменом з визначальними ознаками достовірності, якими є утилітарність і прагматизм.

Розгортання міфологічної свідомості у часі та просторі передбачає як ментально-психологічні, так і світоглядні зміни, підґрунтям яких є людиноцентризм, що дозволяє історичний досвід трансформувати у пристрасть, дію, масові акції як дійсну причину соціальних змін.

Сутність архетипів як спадкових, притаманних етносу змістових структур колективного несвідомого та особливості його впливу на життєдіяльність суспільства досліджували Е. Дюркгейм, Л. Леві-Брюль, К. Леві-Строс, К.-Г. Юнг, Е. Фромм, а також Ж. Дюран, М. Маффесолі, Р. Барт як представники Паризького Центру досліджень уявного та “філософії міфічної повсякденності та буденності”. Запропонована ними міто-

логія¹ дослідження суспільства набуває особливої значущості за умов глобалізації людського буття, модернізаційних змін, пошуку й утвердження власної ідентичності. Зокрема, соціологічний інструментарій фундатора французької школи архетипіки Ж. Дюрана передбачає розгляд проблематики постмодерного суспільства концептуальними вимірами Логосу та Міфу [1], тоді як архетипна мітологія соціального пізнання постмодерного повсякдення французького соціолога М. Маффесолі зумовлюється постулатами політичної антропології [2], релятивізму [3], занепаду індивідуалізму [4] тощо. Висловлені К. Юнгом ідеї щодо значущості політичних пристрастей, їх піднесено-збуджуючого впливу на людину [5] набувають особливої актуальності в умовах сьогодення як латентні доміанти повсякденної поведінки, зокрема, в умовах новоявлених феноменів “кольорових” революцій і “гібридної війни”. Вагомим є науковий внесок представників Української школи архетипіки – Е. Афоніна, О. Донченко, Т. Лозинської, Т. Новаченко, Ю. Романенка, В. Судакова, О. Сушій та інших. Водночас слід наголосити на слабкій розробленості проблематики впливу архетипів як стійких емоційно-сенсових форм колективного несвідомого як принципу дослідження [6, р. 108] на функціонування вітчизняного політико-правового та ідеологічного простору, формування особистісних уподобань, електоральних пріоритетів тощо. Зазначене провокує розподільчі лінії поділу на “західні” і “східні” етнокультурні спільноти, породжує соціальні та політико-правові стани протистояння, загрози сепаратизму тощо. Так само малодослідженою сферою є з’ясування характеру впливу архетипів колективного несвідомого ліберального (свобода), тоталітарного (традиція) й авторитарного (воля вождя) спрямування на повсякденну поведінку, змістовне наповнення та функціональне призначення правової ідеології, що обумовило тему наукового дослідження та визначило наукову новизну запропонованої статті. Проблематика архетипних засад правової ідеології українського суспільства досліджується вперше як у вітчизняній, так і європейській науковій літературі.

Мета статті – з’ясувати архетипні засади правової ідеології українського суспільства та запропонувати розширений формат висновків у їх системному обґрунтуванні, спроможних започаткувати новий напрям міждисциплінарних досліджень в Україні.

Об’єктом дослідження є права ідеологія українського суспільства. Предметом – архетипні засади правової ідеології українського суспільства. Визначальними теоретико-методологічними засадами обґрунтування та викладу основних положень статті є розуміння сутності архетипу як соціального феномену та принципу наукового дослідження, який забезпечує єдність теорії та практики, зв’язок стійких емоційно-сенсових форм колективного несвідомого із змістовними та функціональними характеристиками правової ідеології українського суспільства. Використано також теоретико-дослідницький потенціал аналізу та синтезу, моделювання та узагальнення, міждисциплінарного та системного підходів.

Архетипи як колективне несвідоме буття українського етносу впливають на поведінку великих груп людей, зумовлюють їхні дії, повсякденні практики, визначають стереотипи поведінки, особливості світобачення та світоставлення, вірування, соціальні

¹ Mythologie. URL: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/mythologie/>

та правові норми повсякденної життєдіяльності, формують бінарні (опозиційні) настанови як складові ментальності (“добрий – поганий”, “свій – чужий”, “світлий – темний”, “життя – смерть”, “чоловічий – жіночий”, “безпечний – небезпечний” тощо).

Багатовікова боротьба утвердила український народ як суверенного суб’єкта власної державності, українську націю як політичну, а країну як демократичну. Це дозволяє стверджувати про втілення колективного несвідомого в колективне свідоме, своєрідний етос нації. До сутнісних ознак архетипів Логосу та Міфу як уроджених, апріорних складових історичного досвіду українського народу, колективних надбань історичного минулого, які знайшли відображення в менталітеті народу, політико-соціальних настановах, практиках життєдіяльності належать, зокрема: а) волелюбний характер українського народу, свідченням цьому є його тисячолітня героїчна боротьба за власну державність; б) багатовіковий потенціал українського народу як творця історичних форм власної державності (Київська Русь, Галицько-Волинське князівство, Українська козацька держава, Українська Народна Республіка, Західноукраїнська Народна Республіка, Україна як модерна суверенна держава); в) самоорганізаційні практики українського народу як засіб подолання хаосу, утвердження порядку, формування органів державної влади та місцевого самоврядування, створення об’єднаних територіальних громад тощо; г) утвердження українського народу як суверенного джерела влади, визначального суб’єкта формування правової держави та громадянського суспільства, демократичної країни; д) обрання європейського вектора розвитку як відображення цінностей, менталітету українського народу; е) пошук задовільних відповідей на виклики та загрози суверенного розвитку тощо. “Національний габітус” (П. Бурд’є) набуває ознак етосу (зразка поведінки) та громадянського покликання, є укоріненним в історії, звичаях і традиціях, менталітеті народу. Державні символи Київської Русі, будучи апробованими історією, постали державними символами модерної суверенної держави. У цьому сенсі визвольні змагання мають розглядатись як етос нації, усталений у часі та просторі процес.

Для українця національна ідентичність в умовах сьогодення пов’язується з локальною територією та спробами її самоорганізувати, місцевістю, природним і культурним ландшафтом, їх сакралізацією та ритуалізацією, укоріненістю у соціальному часі та просторі, буттєвою прив’язкою до місця походження, проживання, що набуває не лише символічного або психологічного значення, але й країнотворчого: люди і територія формують країну.

Архетипи Хаосу та Порядку, з огляду на їх глибинну багатовікову укоріненість, спроможність до формування соціальної тканини суспільства через так звані невірні стани “хаотичного порядку” та “впорядкованого хаосу”, утвердження “порядку” та “хаосу” як стабільних соціальних станів зумовлюють необхідність формування світоглядних наративів цілеорієнтуючого, адаптаційного, інтегративного та мобілізаційного типу, одним з яких може розглядатися теоретико-методологічний потенціал правової ідеології сучасного українського суспільства. Трансформація на теренах України несвідомого у свідоме, його легітимізація як процесу та результату є довготривалим актом сходження нації до модерної держави та пов’язується, за влучним

висловом Ж. Дюрана, “з випробуваннями, злетами та падіннями, воскресіннями та спокутою” [1, с. 209].

Архетипи Хаосу та Порядку можуть розглядатись як основоположні завдяки їх спроможності формувати соціальні стани “хаотичного порядку” та “впорядкованого хаосу”, що зумовлює необхідність правової ідеології мобілізаційного типу. Значення останньої важко переоцінити, з огляду на її теоретико-методологічний, державотворчий і соціально-правовий потенціал, системну здатність до досягнення проблематики цілеорієнтованих дій в їх стратегічних і тактичних вимірах, формування інституцій держави та суспільства, самодостатньої особистості тощо.

Політико-правові дослідження змістовного та функціонального втілення архетипів Логосу та Міфу дозволяють стверджувати, що суб’єкт української державності – нація, яка дала назву країні, будучи засобом утвердження соціального порядку постає як єдність волі і дії, врівноваженості та напруженості, внутрішньої концентрації й динамічної спрямованості, розуміння доцільності поєднання характеру історичних завдань і адекватних засобів їх досягнення (архетипи землі, території, батька, матері, окремішності, особистої свободи, обрядовості, самодостатності тощо). Здобуття Україною незалежності перетворює архетипний потенціал українського етносу з державотворчого у країнотворчий. За результатами соціологічних досліджень, не випадково більшість населення ідентифікує себе з Україною як країною, що важливо врахувати законодавцю, адже згідно з чинною конституційною нормою, народ є єдиним джерелом влади в Україні (стаття 5 Конституції України). При цьому архетипний образ Антропос постає як колективне Ми, знаходить своє втілення у функції інтеграції, консолідації українського суспільства, а у кризових ситуаціях може набувати деструктивних форм масової поведінки. Зазначений образ колективного несвідомого орієнтує на створення правових ідеологій цивілізаційного типу, що підпорядковані реалізації завдань сталого розвитку.

Архетипні образи Свободи та Блага ґрунтуються на багатовіковій історії українського етносу, боротьбі за власну державність і суверенний розвиток, уособлюють споконвічний волелюбний дух народу, гайдамацьке бунтарство та козацькі бойові чесноти, модерний розвиток в їх спорідненості із “загальним благом” українського етносу, соціальними стандартами рівня й якості життя, пріоритетом прав і свобод людини та громадянина.

За К. Юнгом, архетип Самості уособлює процес формування соціальної системи як цілісного утворення в його співвіднесеності зі світовим порядком, природною взаємодією його складових як втілення рівноваги, симетрії та гармонії.

Мандала як символ Самості протидіє деструктивним спробам, унормовує соціальну взаємодію структурних компонентів суспільства відповідно до обраних засобів і цілей, сприяє пошуку задовільних відповідей на виклики, ризики та небезпеки суверенного розвитку. Архетип Персона доповнює дію Мандали, перетворює особистісну неповторність людини в масовий феномен, соціального актора, що має зіграти свою роль – ліричну, драматичну або трагічну.

Амбівалентність впливу архетипу Тіні на життєдіяльність людини проявляється як у позитивному, так і негативному сенсі, породжує, з одного боку, раціональність і

конструктивізм, соціальну солідарну дію, а з другого боку, – деструктивізм, демагогію й обман, формує середовище протистояння, протестну поведінку, маніпулювання свідомістю, постправду й відверту брехню. Класичним варіантом прояву архетипу Тіні можна розглядати українські легендарні оповіді про надприродних істот, долю, злидні, уособлення хвороб тощо [7, с. 189–219], а в умовах сьогодення – необхідність протидії політичній корупції як основній загрозі української державності, викликам дезінтеграції та сепаратизму.

Практичним втіленням архетипів Тіні та Персони є критична ментальність українського соціуму як єдність конструктивного ствердження й обґрунтованого заперечення шляхом, насамперед, визначення сильних і слабких сторін явища, події або процесу, що аналізуються. Критика за будь-яких обставин має бути змістовною, аргументованою, результативною та ніколи не має набувати ознак “особистісної”, емоційної, маніпулятивної, побудованої на підміні тези або аргументів тощо.

Вищою формою критики є самокритика. Французький філософ М. Фуко визначав її як “систему оцінки самого себе”, власних дій – як ментальних, так і фізичних.

Всеосяжний вплив архетипів Тіні та Персони (як позитивний, так і негативний) зумовлює необхідність знаходження балансу їхньої безпосередньої дії відповідно до особливостей життєдіяльності суспільства і постає як єдність раціонального досягнення цього впливу та його належного емоційного сприйняття та легітимного вираження. Визначальною етнонаціональною структурою критично налаштованого суспільства і, відповідно, основним носієм критики в її конструктивному сенсі є сформована політична нація, інституалізована діяльність якої дозволяє адекватно реагувати на виклики часу, зокрема, на публічно висловлені судження, оцінки, прогнози тощо, розрізняти при цьому реалістичність тез і висловлювань від популістських заяв і обіцянок. Конструктивна критика спроможна реалізувати свій потенціал і як ефективний засіб протидії формуванню атмосфери ненависті та протистояння в суспільстві, уникнення стереотипізації громадської думки, маніпулювання свідомістю людини, а також сприяти орієнтації засобів масової інформації на об’єктивне висвітлення подій і фактів тощо. Слушною є думка, згідно з якою ідентифікаційними ознаками конструктивної критики є міра утвердження істини у науці та правди у суспільстві. Домінуюча в суспільстві підданська культура, яка формує патерналістську масову свідомість і соціальне замирення, навряд чи спроможна забезпечити конструктивність критики, породжувати критиканство як своєрідні викривлені соціальні феномени архетипів Тіні та Персони.

Правове критичне мислення відповідно до досягнутих архетипів національного буття формує сучасну українську політичну націю як унікальне природне створіння та непереборний феномен світової історії. Є підстави стверджувати, що громадянська рефлексивна та поведінкова критичність – визначальна підвалина формування ціннісної згоди різних соціальних станів і груп, верств і класів, в основі якої – архетипи буття українського етносу.

Відповідно, архетипні конструкції колективного несвідомого українського народу постають як своєрідна пізнавальна парадигма і спосіб унормування соціальної дії відповідно до морально-етичних і правових настанов, універсальний критерій і водно-

час індикатор міри успішності процесу державотворення, впорядкування соціального та політико-правового простору. Так, архетипні засади буття українського етносу дозволяють розглянути правову ідеологію як системну єдність двох нерозривно пов'язаних між собою складових – масових настроїв, емоцій, очікувань і переживань та сукупності правових ідей, теорій, поглядів і норм як відповідне відображення та змістовне втілення архетипів Свободи та Блага. Зазначене зумовлює необхідність формування правової ідеології цивілізаційного типу [8, с. 20–84].

Лібертаріанський варіант модернізаційного типу правової ідеології можна вважати найприйнятнішим для України, сутнісними особливостями якого є, зокрема, забезпечення пріоритету прав і свобод людини та громадянина, верховенство права, підпорядкування завданням реалізації життєво важливих функцій суспільства, стимулювання підприємницької активності, утвердження демократії тощо. Архетипний потенціал зазначеного типу правової ідеології постає як єдність волі та дії, збагнення та сили, врівноваженості та напруженості, внутрішньої концентрації та динамічної спрямованості, розуміння єдності характеру історичних завдань і способів їх досягнення, долучення до світу мудрості, пошуку ідеального типу соціального та політичного устрою. Змістовному та функціональному втіленню зазначених характеристик сприяли, насамперед, архетипи Логосу, Блага, Хаосу та Порядку, Слова як “моделі світу” (Г. Сковорода) та Слова як “гострої сталі” (Л. Українка).

Архетипні засади буття українського етносу як колективного несвідомого формують Україну як демократичну країну рівних можливостей відповідно до споконвічних чеснот буття етносу, що дав назву державі.

Висновки. Згідно з аналізом архетипних засад буття українського етносу, правова ідеологія українського суспільства як сукупність концептуально обґрунтованих ідей, принципів і положень, правових цінностей, стимулів і мотивів, що сприяють зміцненню правомірних засад функціонування держави та суспільства, позиціонування країни в європейському та світовому просторі є амбівалентним теоретико-правовим феноменом, що дозволяє її ідентифікувати і як науку, і як різновид масової психології одночасно. Зазначене не суперечить сутності архетипу як колективного несвідомого.

Отже, правова ідеологія як об'єктивно-суб'єктивне явище однаково поширюється на функціонування держави, суспільства та країни в цілому, набуває ознак проєкту загальнонаціонального єднання.

Міфічний досвід державотворення українського етносу, будучи втіленим у тканину правової ідеології, демонструє потенціал утвердження нормативного порядку, формування самоорганізаційних практик інституцій громадянського суспільства, самодостатності об'єднаних територіальних громад, розуміння неподільності національної та цивілізаційної перспективи.

Архетипи національної свідомості українського етносу формують теоретико-правовий потенціал правової ідеології у часі та просторі, надають їй підґрунтя співпричетності до досвіду історичного минулого власного народу, вияву національної ідентичності в частині утвердження сьогодення та визначення власного майбутнього, подолання усталених стереотипів, комплексу меншовартості. Відповідно, архетипи набувають

ознак безпосереднього досвіду позиціонування сучасної людини як представника народу, конструювання нею соціального простору “у кольорах України”.

Архетипна складова національного буття українців ставить під сумнів поширену тезу марксистської інтелектуальної традиції, згідно з якою відносини міжлюдської комунікації визначаються “способом виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ”. Натомість пріоритетними є відносини забезпечення прав і свобод людини та громадянина, людської гідності, утвердження цивілізованих стандартів рівня та якості життя.

Самоорганізаційний потенціал правової ідеології українського суспільства, будучи зумовлений архетипами Логосу та Міфу, Хаосу та Порядку реалізується у двох основних площинах її функціонування – держави та територіальної громади. Спроможність суспільства до самоорганізації утверджує соціальний порядок як нормативний. Натомість регіональна самоорганізація постає як комунікація територіальних громад різного рівня організації: районних, міських, селищних, сільських, квартальних, вуличних, подвірних тощо.

Архетипи колективного несвідомого зумовлюють єдність змістовних і функціональних характеристик правової ідеології обставиною співпереживання, співвіднесеністю реального стану речей з ментальним досвідом історичного минулого народу та пов’язуються головним чином з унормуванням соціальних відносин як “по-горизонталі”, так і “по-вертикалі”. При цьому горизонтальне наповнення сенсу соціальних відносин визначається мірою їх відповідності соціальним стандартам рівня та якості життя, забезпеченню пріоритету прав і свобод людини та громадянина, тоді як вертикальне “прочитання” змісту соціальних відносин зіставляється з ментальним досвідом досягнення “згоди” між почуттям і розумом, принаймні, має виключати можливі ситуації поєднання їх контрадикторних станів, суперечностей, а тим більше невизначеності. Зазначена процедура забезпечення єдності змістовних і функціональних характеристик правової ідеології може інтерпретуватись як актуалізація архетипів національної свідомості, їх конкретизація відповідно до викликів, ризиків і небезпек суверенного розвитку України.

Архетипи як колективне несвідоме у своїй змістовній і функціональній частині мають націотворчий, державотворчий і правотворчий характер, проявляються на теренах України як: а) шість основних хвиль державотворення, п’ять з яких закінчилися поразкою; б) цілої низки злетів і падінь української нації як процесу сходження до політичної нації та власної суб’єктності, носія суверенної та незалежної державності; в) становлення правової системи європейського кшталту, де основним призначенням права є регулювання людиноцентристських соціальних відносин, насамперед, з приводу забезпечення пріоритету прав і свобод людини та громадянина, утвердження цивілізованих стандартів рівня й якості життя.

Особливостями дії архетипів є: а) людиноцентризм, де визначальним принципом є свобода як втілення “своєї правди”; б) повсякденність як втілення безпосереднього характеру дії, за влучним висловом М. Маффесолі, “тут і зараз”. Показово, що зазначений характер дії може набувати ознак як “довгої хвилі” – понад 50 і більше років, так і ситуативного, “випадкового” характеру, зовнішньо проявляючись як сприятли-

вий збіг обставин, як травневий сніг, що несподівано звалився з неба; в) хвилеподібний характер; г) символізм; д) протидія становленню раціоналістичного типу менталітету; е) несприйняття спроб етатизації масової свідомості.

Головний принцип правової ідеології українського суспільства щодо особливостей ментального прояву колективного несвідомого в життєдіяльності нації можна охарактеризувати двома словами: “Заборонено забороняти”, що є свідченням споконвічного прагнення до свободи як втілення власної ідентичності. Зазначений принцип може мати й іншу інтерпретацію: міра успішності дії українського етносу зумовлюється його спроможністю почути “голос” колективного несвідомого та готовністю до його (“голосу”) практичного втілення.

Список використаних джерел

1. Durand G. Introduction à la mythologie. Mythes et sociétés. Paris: Éditions Albin Michel, 1996. 241 p.
2. Maffesoli M. La violence totalitaire. Essai d'anthropologie politique. Paris: Méridiens-Klincksieck, 1979. 310 p.
3. Маффесоли М. Хвала релятивізму. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2017. № 3. С. 37–47.
4. Maffesoli M. Le Temps des tribus, le déclin de l'individualisme dans les sociétés de masse. Paris: Méridiens-Klincksieck, 1988. 226 p.
5. Юнг К. Очерки психологии бессознательного. Москва: Когито-Центр, 2010. 352 с.
6. André Comte-Sponville. Dictionnaire philosophique. 3-ème édition. Paris: Humensis, 2021. 1417 p.
7. Булашев Г. Український народ у його легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Космологічні українські народні погляди та вірування. Київ: Довіра, 1993. 414 с.
8. Недюха М.П. Правова ідеологія українського суспільства: монографія. Київ: Леся, 2012. 400 с.

Отримано 20.05.22 та оновлено 11.06.22

References

1. Durand, G. (1996). Introduction to Mythology. Myths and societies. Paris: Editions Albin Michel [in French]
2. Maffesoli, M. (1996). Totalitarian violence. Essay in political anthropology. Paris: Meridians-Klincksieck [in French]
3. Maffesoli, M. (2017). Praise of relativism. *Sociology: theory, methods, marketing*, 3, 37-47 [in Ukrainian]
4. Maffesoli, M. (1988). Tribal times, the decline of individualism in mass societies. Paris: Meridians-Klincksieck [in French]
5. Jung, K. (2010). Essays on the psychology of the unconscious. Moscow: Kogito-Center [in Russian]
6. Comte-Sponville, A. (2021). Philosophical dictionary. Paris: Humensis [in French]
7. Boulashev, G. (1993). The Ukrainian people in their legends, religious opinions and beliefs. Cosmogonic Ukrainian folk views and beliefs. Kyiv: Dovira [in Ukrainian]
8. Nediukha, M. (2012). The legal ideology of Ukrainian society: monograph. Kyiv: Lesya [in Ukrainian]

Received on 20.05.22 and updated on 11.06.22